

پس از یاد و نام خدا و عرض سپاس به درگاهش، زمستان برای همه‌ی ما ایرانیان یادآور سالگرد انقلاب شکوهمند اسلامی است. ضمن تبریک این ایام، دعا کنیم که همه‌ی ما همواره در مسیر اهداف متعالی انقلاب بکوشیم و در این راه، حفظ و ارتقای ارزش‌های درونی خود را ضامن سلامت عملکردهای خدا محور خود نماییم.

در ادامه، «سخن سردبیر» این شماره را به برگزاری اولین کنگره‌ی اخلاق نشر در ایران - شیراز، اختصاص می‌دهیم.

مقدمه: گروه کوچکی از سردبیران مجلات پزشکی در سال 1978 در ونکوور کانادا نشستی را برگزار کردند تا دستورالعمل‌هایی برای ساختار مقالات ارسالی به مجلات خود را تدوین نمایند. این گروه بعدها به نام گروه ونکوور معروف شد. نظرات آنها شامل محتوی و نحوه‌ی نگارش منابع بعدها توسط کتابخانه‌ی ملی پزشکی (NLM - National Library of Medicine) در سال 1979 منتشر شد. بعدها این گروه توسعه یافته و کمیته‌ی بین‌المللی سردبیران نشریات پزشکی - [International Committee of Medical Journal Editors - ICMJE] نام گرفت. ICMJE به زودی حیطه‌ی فعالیت خود را گسترش داده و موارد جدیدی را به این حیطه افزود که مهمترین آن اصول اخلاقی مربوط به نشر در نشریات بایومدیکال بود. این کمیته نشست‌های سالیانه دارد. کمیته‌ی اخلاق به (Committee of published ethics) COPE موسوم است (1 و 2).

بیان اهمیت اخلاق نشر به صاحب‌نظران و عاملان به آن واگذار می‌گردد، ولی وجود شکوه‌های آشکار و نهان برخی دست‌اندرکاران پروژه‌های تحقیقاتی و مقالات منتشره از عدم درج نام آنها در لیست نویسندگان و یا بالعکس حذف نام افرادی که می‌توانند نویسنده‌ی مقاله باشند و موارد مختلف دیگر در حیطه‌ی اخلاق نشر، به نظر می‌رسد، متأثر از نبود دستورالعمل‌هایی مصوب، کارآمد و اختصاصی برای اخلاق نشر، با راهکارهای اجرایی و پی‌گیرانه، در حوزه‌های مختلف آموزشی - پژوهشی است. هر چند در کلیات موارد اخلاق در پژوهش، به مفاد دستورالعمل‌های اخلاقی مصوب و بین‌المللی مانند معاهده‌ی هلسینکی توجه می‌گردد.

کنگره شیراز: در روزهای سوم و چهارم آذر ماه اولین کنگره‌ی اخلاق نشر با هدف افزایش آگاهی و دانش سردبیران در هتل همای شیراز برگزار شد. این کنگره با همکاری انجمن ایرانی سردبیران نشریات پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شیراز، کمیسیون نشریات وزارت بهداشت و کمیته اخلاق نشر (COPE) برگزار گردید.

طی دو روز مطالب مفید و متنوعی ارائه شد. موضوعات در قالب سخنرانی، کارگاه، پانل و ویدیو کنفرانس مطرح می‌شدند. بسیاری از عناوین حیطه‌ی اخلاق نشر مانند: **Plagiarism**، داده‌سازی، حق نویسندگی و نشر دوباره مطرح شد. همچنین ویدیو کنفرانس‌هایی با شرکت سخنرانانی از گروه **BMJ** ارائه گردید. میهمانان ویژه این کنگره از کشورهای مصر، پاکستان، کرواسی و نروژ بودند. همچنین، علاوه بر گزارش‌ها و مطالبی که توسط کمیسیون نشریات وزارت بهداشت ارائه شد، سایر سخنرانان از دانشگاه‌های مختلف مطالبی را در مباحث مختلف مربوط به اخلاق نشر ارائه دادند. نمایشگاهی از نشریات دانشگاه‌های مختلف و چند غرفه نیز در کنار سالن کنگره قرار داشتند.

عکس شماره آ: در یکی از پانل‌ها، اعضاء به پرسش‌ها و نظرات شرکت کنندگان پاسخ دادند.

شرکت در این کنگره علاوه بر افزایش دانسته‌ها و ایجاد انگیزه در اجرای آن‌ها در حد توان، باعث آشنایی مجمل با وضعیت نشر در سایر دانشگاه‌ها و برخی از کشورهای دیگر شد. از دیگر پیامدهای حضور در آن جمع، تفکر در مورد چالش‌های اجرای استانداردهای اخلاقی نشر در دانشگاه‌ها بود. عوامل متفاوتی به نظر می‌رسد در شکل‌گیری این چالش‌ها نقش داشته باشند. این عوامل سرشت‌های متفاوتی دارند و در نتیجه، راهکارهای متناسب با آن سرشت را می‌طلبند. از جمله این عوامل می‌توان عدم اطلاع کافی نویسندگان، داوران و دست‌اندرکاران اجرایی - مدیریتی از دستور العمل‌های بین‌المللی و یا اطلاع‌رسانی ناکافی و به موقع را ذکر کرد. کمبود راهکارهای قانونی و مصوباتی که اجرای دستورالعمل‌ها را تسهیل نماید از دیگر چالش‌هاست و در یک سخن کمبود ساختار منظم و مستقر برای برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و پی‌گیری در حیطه‌ی اخلاق نشر می‌تواند تا حدودی جمع‌بندی چالش‌ها باشد. لذا برای هموار نمودن زمینه‌های اجرای بهتر اخلاق نشر و دستور العمل‌های بین‌المللی و بومی لازم است اقداماتی در چند مرحله‌ی پیوسته و گاه همزمان انجام گیرد. اولین مرحله، ایجاد فرصت و زمینه‌های آشنایی با دستور العمل‌ها و متون اخلاق نشر بومی، اعتقادی و بین‌المللی برای همه‌ی مخاطبان مقوله‌ی نشر است. استفاده از راه‌های متفاوت و متنوع در این مرحله تأثیر آن را بیشتر می‌نماید. مانند: برگزاری سمینار، کارگاه، نشست‌های بحث گروهی، انتشار جزوه‌های ساده و جذاب برای مخاطبین مختلف از جمله نویسندگان، داوران و مدیران.

عکس شماره 2: عکس یادگاری پایان کنگره با حضور اکثر شرکت کنندگان

در مراحل بعد تأکید نشریات بر رعایت اصول اخلاق نشر و درج الزام رعایت نکات اخلاقی در آئین راهنمای نگارش مقالات مانند معیارهای حق نویسندگی، می تواند موثر باشد. از گام های ضروری دیگر تشکیل کمیته ی اخلاق نشر مستقل با شرح وظایف مشخص و مدون در دانشگاه ها و مراکز پژوهشی است. این کمیته ها علاوه بر حل مشکلات احتمالی، بهتر است سیاست گذاری کلی برای آموزش موارد لازم و پایش و آنالیز موارد و یا تخلفات احتمالی را انجام داده و با هدف ارتقاء وضعیت موجود بازخورد مناسب ارائه نمایند. نهایتاً برای ارزیابی عملکرد خود کمیته بهتر است سیستمی طراحی و استقرار یابد تا با پایش دوره های تغییرات ضروری را پیشنهاد دهد. امیدواریم که تلاش قابل تقدیر همکاران در انجمن ایرانی سردبیران و کمیسیون نشریات وزارت بهداشت در برگزاری کنگره شیراز منجر به استمرار برنامه های مختلف و متنوع برای ارتقای وضعیت اخلاق نشر در ایران باشد.

و من... التوفیق

دکتر زهرا بیگم موسوی

سردبیر مجله جنتاشاپیر

References

- 1- ICMJE: Uniform requirements for manuscripts available from: URL: <http://www.icmje.org>
- 2- Committee on Publication ethics available from: URL://publication.ethics.org